

Visie op toetsen klas 7 -9 Stichtse Vrije School

Ontwikkeling en feedback als uitgangspunt

Inleiding

Onderwijs is méér dan het overdragen van kennis en vaardigheden. Binnen het vrijeschoolonderwijs staan naast kwalificatie ook socialisatie en subjectwording centraal (Biesta, 2015¹; Mayo, 2015²) In lijn met Biesta's pleidooi voor een *flipped curriculum* (2018)³ verdient subjectwording – het tot volwassenheid komen als uniek individu – nadrukkelijk de centrale plaats. Kwalificatie en socialisatie zijn daarbij middelen, geen doelen op zich.

Sinds 2017 wordt er binnen de school steeds bewuster gewerkt aan het integreren van toetsing in het leerproces. Traditionele cijferbeoordelingen hebben de neiging om te leiden tot een *fixed mindset* (Dweck, 2006)⁴, geven beperkt inzicht in het leerproces en markeren vaak een eindpunt. Toetsing zou juist het begin van nieuw leren moeten zijn (Wiliam, 2012)⁵. Cijfers kunnen waardevol zijn, maar vangen nooit de volle breedte van een leerlingontwikkeling (Brinkgreve, Bloemink & Koenen, 2017⁶; Blauw, 2018⁷).

Het is een misvatting dat deze visie toetsing wil beperken. Integendeel: toetsen worden gezien als een manier om ontwikkeling waar te nemen. Het verschil is dat we niet alleen willen kijken naar wat meetbaar is in cijfers, maar vooral naar wat wezenlijk zichtbaar wordt in het proces van leren en groeien.

Onderwijsfuncties in samenhang

Het doel van ons onderwijs is om leerlingen te begeleiden in hun ontwikkeling tot volwassenen die bewust en vrij hun plek in de samenleving innemen. Zoals de Vereniging van Vrijescholen stelt: "*Vrijescholen willen onderwijsgemeenschappen zijn waarin leerlingen hun eigen levensweg kunnen en willen ontdekken en vormgeven vanuit innerlijke vrijheid en verbondenheid met de wereld*" (Vereniging van vrijescholen, 2018, p. 27)⁸. Vanuit deze visie zijn de pedagogische-didactisch ontwikkeling van de leerling en klas leidend in het leerproces. Ook proberen we leerlingen steeds positief te benaderen, waarbij we het accent leggen op wat leerlingen kunnen en niet wat zij fout doen. Hiermee leggen wij vanaf het begin van de onderriservaring een basis waardoor leerlingen zich veilig voelen om te proberen en om fouten te mogen maken. We stimuleren bij de leerlingen impliciet de ontwikkeling van een leeroriëntatie in plaats van een prestatieoriëntatie. In de onderwijspraktijk leidt dit er toe dat het doorgemaakte leerproces centraal staat in plaats van de toetsresultaten.

Onderwijs staat in dienst van drie maatschappelijke dimensies te weten de economische, de culturele en de sociale dimensie. Waar onderwijs dat sterk op output en cijfers is gericht zich vooral focust op het economische domein, is er binnen het vrijeschoolonderwijs ook nadrukkelijk ruimte voor een bredere benadering. Biesta (2015)¹ onderscheidt drie functies van onderwijs:

---

¹ Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. COUTINHO.

² Mayo, A. (2015). Lectorale rede Autonomie in verbondenheid. Hogeschool Leiden

³ Biesta, G. (2018). *Letting art teach: Art education 'after' Joseph Beuys*. ArtEZ Press.

⁴ Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Random House

⁵ (Wiliam, D. (2012). *Embedded formative assessment*. Solution Tree Press.

⁶ Brinkgreve, C., Bloemink, H., & Koenen, J. (2017). *Hoe onderwijs opnieuw kan beginnen*. Ten Have.

⁷ Blauw, M. (2018). *Gevormd of vervormd? Een pleidooi voor brede vorming in het onderwijs*. Stichting NIVOZ.

⁸ (Vereniging van vrijescholen, 2018, p. 27

Functie	Vragen die centraal staan	Focus
Kwalificatie	Wat kan ik?	Kennis, vaardigheden, attitude
Socialisatie	Wie ben ik? Wie zijn wij?	Normen, waarden, tradities
Subjectwording	Hoe wil ik zijn?	Autonomie, authenticiteit, verantwoordelijkheid, eigenaarschap

Deze drie functies zijn onderling verweven. Kwalificatie en socialisatie vormen het fundament waarop subjectwording mogelijk wordt. De lesstof is daarbij geen doel op zich, maar een middel tot brede ontwikkeling.

Feedback en betrokkenheid

Binnen het vrijeschoolonderwijs willen wij leerlingen betrekken bij hun eigen leerproces, hun motivatie en daarmee eigenaarschap vergroten (Wiliam, 2011)⁹. De wijze waarop je feedback geeft aan een leerling kan daar in positieve zin aan bijdragen. Twee belangrijke inzichten komen hier naar voren:

Feedback is het meest effectief wanneer je antwoord geeft op drie vragen (Hattie & Timperley, 2007)¹⁰:

1. Waar ga ik naartoe? (feed-up)
2. Waar ben ik nu? (feedback)
3. Wat is de volgende stap? (feed-forward)

Daarbij geven Black & Wiliam (1998)¹¹ aan dat formatieve feedback (i.t.t. summatieve feedback) grote impact hebben op de leerwinst, voorbij bij leerlingen die minder presteren. Hieronder staan de belangrijkste kenmerken van deze twee vormen van feedback. Binnen het vrijeschoolonderwijs leggen wij veel nadruk op formatieve feedback.

Kenmerk	Formatieve feedback	Summatieve feedback
Moment	Tijdens het leren	Na het leren
Doel	Verbetering en groei	Eindbeoordeling
Vorm	Feedback, vragen, tips	Letterbeoordeling, Cijfers, verhalend oordeel
Gericht op	Proces	Resultaat

⁹ Wiliam, D. (2011). *Embedded formative assessment*. Solution Tree Press.

¹⁰ Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112. <https://doi.org/10.3102/003465430298487>

¹¹ Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74. <https://doi.org/10.1080/0969595980050102>

Praktische uitwerking in klas 7 t/m 9

Toetsen

Toetsen kunnen van formatieve of van summatieve aard zijn. Formatieve toetsing is vooral gericht op de voortgang en bijsturing van het leerproces. Het zijn toetsen 'voor' het leren. Er zou in deze context beter kunnen worden gesproken over formatief handelen. Summatieve toetsing vindt plaats als sluitstuk van een leerproces, om te meten of een bepaald leerdoel is behaald. Het zijn toetsen 'van' het leren. In beginsel is het uitgangspunt dat alle summatieve toetsen ook een formatief karakter hebben. Met onze toetsing volgen en voeden wij de leerling in de breedte van zijn/haar ontwikkeling: dus niet alleen in het kwalificerende domein, maar ook op het gebied van socialisatie en subjectwording.

Basis en plus

Vanwege het feit dat in klas 7 t/m 9 diverse leerwegen bij elkaar zitten, doen we toetsing op twee lagen: basis en plus. Basis is voor iedereen en plus voor die leerlingen die extra uitdaging nodig hebben of zelf aangeven dat te willen. De leraar (klassenleerkracht / vakleraar) kijkt samen met de leerling of er behoefte is aan plus-opdrachten. Ook kan de leraar op pedagogische gronden besluiten dat het goed voor de ontwikkeling van de leerling is om extra uitdagende of verdiepende opdrachten te doen.

Letterbeoordeling & ontwikkelingsgericht

In de middenbouw (klas 7 en 8) wordt gewerkt met een beoordelingschaal die uitgaat van vijf beoordelingen: onvoldoende (O), matig (M), voldoende (V), ruim voldoende (RV) en goed (G). In Magister – de voor ouders en leerlingen zichtbare agenda – worden geen cijfers weergegeven, maar alleen de letterbeoordelingen.

Waardering	Mogelijke betekenis / idee / opzet / voorzet
O (onvoldoende)	Heeft de gestelde doelen niet behaald, wijziging in aanpak lijkt nodig.
M (matig)	Doelen zijn niet geheel behaald, met een kleine aanpassing of andere omstandigheden lijkt het wel haalbaar.
V (voldoende)	Heeft voldaan aan de gestelde doelen.
RV (ruim voldoende)	Heeft ruim voldoende voldaan aan de gestelde doelen.
G (goed)	Heeft leerdoelen ruimschoots behaald. Producten zijn bovengemiddeld.

Op het rapport zal geen ZG of U in te voeren zijn. De hoogste waardering voor het rapport is een G. Dit is gelijk aan onze huidige (schooljaar 2018-2019) 8 of hoger. Wanneer een leerling zeer goed of uitstekend heeft gepresteerd, is het wenselijk dat de leraar bovenop de G van goed in het rapport een motiverend en complimenteerd tekstje schrijft. Dit hoeft geen uitgebreide verhandeling te zijn. Het doel is dat de leerling zich gezien voelt. Bij een onvoldoende O, schrijft de leraar sowieso een tekstje in het rapport zodat een leerling weet waar hij/zij aan kan werken.

In klas 9 stappen we over op cijferbeoordeling, maar blijven de visie en achtergronden bij het geven van een beoordeling zoals beschreven in dit document wel gelden.

Cijfer	Mogelijke betekenis / idee / opzet / voorzet
4, of lager	Heeft de gestelde doelen niet behaald, wijziging in aanpak lijkt nodig.
5	Doelen zijn niet geheel behaald, met een kleine aanpassing of andere omstandigheden lijkt het wel haalbaar.
6	Heeft voldaan aan de gestelde doelen.
7	Heeft ruim voldoende voldaan aan de gestelde doelen.
8, of lager	Heeft leerdoelen ruimschoots behaald. Producten zijn bovengemiddeld.

Bij het geven van een beoordeling wordt gekeken naar het algehele beeld van de ontwikkeling van de leerling. Als een leerling ergens zwak in is maar wel vorderingen maakt, *dan wordt de motivatie aangesproken door deze ontwikkeling en inzet te belonen*. Zo is de relatieve groei belangrijker dan het netto resultaat in de middenbouw. Tegelijkertijd moet dit binnen de redelijkheid gebeuren. Het is aan de leraar om te beoordelen wat het beoogde niveau is. Hier wordt gedifferentieerd. Dit ten behoeve van kwalificatie, motivatie, zelfvertrouwen en reflectie van ontwikkeling van de leerling.

Het is raadzaam om in ieder geval het criterium voor een voldoende helder te krijgen, dit gebeurt bijvoorbeeld in overleg met de klas. Het kan kiemkrachtig zijn om met de leerlingen te bespreken "Wanneer heb je de opdracht voldoende gemaakt?" om dit vervolgens te omschrijven. Dit vergroot het eigenaarschap van de leerling bij een opdracht. Bij grote en meer open opdrachten kan ook worden gekozen om excellentie te beschrijven (wanneer is iets zeer goed). Hierdoor ontwikkelen leerlingen een neus voor kwaliteit en kunnen bepaalde leerlingen meer uitgedaagd worden.

Ook bij toetsen dient altijd gebruikt gemaakt te worden van **zelfreflectie door de leerling**. Wat ga je de volgende keer anders doen? Wat moet je meer oefenen om meer grip te krijgen op de leerstof? Wat ging goed? Waar kan je tevreden over zijn? Een mooie tip is dan om leerlingen hun eigen werk te laten nakijken en beoordelen in de vorm van een tip en een top.

Periodeschriften

Periodeschriften worden beoordeeld met behulp van feedback van de leraar en zelfreflectie van de leerlingen.

Feedback door de leraar: feedback van de leraar is ontwikkelingsgericht. Wat (en hoe) kan de leerling beter doen aan bijvoorbeeld handschrift, structuur, netheid, overzicht, inhoud, tekeningen, tekstlengte, algemene schrijfvaardigheid en/of inzet in de les. De leraar kiest een aantal ontwikkelpunten, nooit allemaal tegelijkertijd. Het is niet helpend voor de motivatie wanneer tekortkomingen keer op keer benoemd worden.

Zelfreflectie door de leerling: in het nawoord geeft de leerling een terugblik, reflectie, wat ga je de volgende keer anders doen? Wat ging goed? Wat niet?

Voortgangvergaderingen

In de middenbouw zijn er twee voortgangvergaderingen: Eén vindt plaats halverwege het schooljaar, ter voorbereiding op het voortgangsrapport, en één aan het einde van het schooljaar, voorafgaand aan het jaargetuigschrift. Tijdens deze vergaderingen staan de leerlingen centraal en wordt hun ontwikkeling in brede zin besproken.

Er wordt gekeken naar drie ontwikkelingsgebieden:

- **De kwalificatieve ontwikkeling (hoofd)**, zichtbaar in de schoolresultaten;

- **De socialiserende ontwikkeling (hart)**, waarbij wordt gekeken hoe het kind functioneert binnen de klas en de schoolgemeenschap;
- **De subjectiverende ontwikkeling (handen)**, die betrekking heeft op de vorming van het individu.

De aanwezige collega's leveren een bijdrage, zodat in korte tijd een zo volledig mogelijk beeld van de leerling ontstaat. Op basis van deze input schrijft de klassenleraar een algemeen stuk voor het voortgangsrapport of het jaargetuigschrift. Hierin krijgt de leerling positief gestuurde feedback op de genoemde ontwikkelingsgebieden. Voor meer informatie zie [hier](#).

Getuigschriften

Bij de voortgangsrapportage en de jaargetuigschriften geeft ieder vak summatieve feedback met een formatief karakter. Belangrijk is dat de terugkoppeling eveneens plaatsvindt op de ontwikkelgebieden kwalificatie, socialisatie en subjectificatie.

Op het getuigschrift van klas 7 en 8 schijft de klassenleraar de zogenaamde 'klassenleraar-tekst'. Hier geeft de klassenleraar een beeld namens alle leraren die lesgeven aan de leerling. In dit beeld worden ontwikkelpunten en positieve punten over de leerling benoemd. Dit ten behoeve van motivatie, zelfvertrouwen, reflectie en ontwikkeling op kwalificatie, socialisatie en subjectificatie. Deze feedback heeft een sterk formatief karakter.

Voor meer informatie over de getuigschriften zie [hier](#).

Voortgangsgesprekken & ouderavonden

Twee keer per schooljaar vinden er centraal georganiseerde **voortgangsgesprekken** plaats. Deze voortgangsgesprekken zijn op aanvraag van de leerlingen en hun ouders.

De gesprekken vinden in klas 7 en 8 bij voorkeur plaats met de ouder én de leerling. Vanaf klas 9 is de leerling sowieso aanwezig bij de voortgangsgesprekken. Zie ook ons beleid omtrent [leerlingparticipatie](#).

De aanwezigheid van leerlingen is ter bevordering van de zelfstandigheid en om de betrokkenheid van de leerling bij hun eigen leerontwikkeling te bevorderen.

Leerlingen en ouders komen naar deze avond om een specifieke ontwikkelingsvraag te bespreken met de klassenleraar, de mentor of met een vakleraar.

Daarnaast zijn er ouderavonden gewijd aan de ontwikkeling van leerlingen. Hierin wordt een algemeen ontwikkelingsbeeld van de leerling vanuit een bepaalde leeftijdsfase gegeven en welke uitdagingen en mogelijkheden dit biedt. Daarnaast wordt ook de visie van de school op ontwikkeling en begeleiding besproken. Ouders bieden we hier de mogelijkheid om vragen te stellen over onderwijszaken. Daarmee wordt voor de ouders zichtbaar wat we doen en waarom we het doen.